

Datum

2019-03-06

Vår referens

Paulina Franzén

Utvecklingssamordnare

paulina.franzen@malmo.se

Tjänsteskrivelse

Remiss från Justitiedepartementet - Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85) ASN-2019-3718

Sammanfattning

Justitiedepartementets betänkande Slopad straffrabatt för unga myndiga innehåller förslag på genomförande av en ordning som innebär att lagöverträdare i åldern 18-20 år ska behandlas som andra myndiga lagöverträdare vid straffmätning och val av påföljd. Utredningen har också haft i uppdrag att analysera och överväga konsekvenserna av en sådan ordning för unga lagöverträdare i åldern 15-17, samt överväga olika modeller för straffmätning gällande denna grupp. Utredningen bedömer att det inte finns tillräckliga skäl för att genomföra några förändringar i fråga om straffmätning för unga lagöverträdare i åldersgruppen 15-17 år. Arbetsmarknads- och socialförvaltningen instämmer i betänkandets överväganden och förslag.

Förslag till beslut

1. Arbetsmarknads- och socialnämnden godkänner yttrandet avseende Justitiedepartementets betänkande Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85) enligt förvaltningens förslag.
2. Arbetsmarknads- och socialnämnden skickar yttrandet till kommunstyrelsen.

Beslutsunderlag

- Remiss från Justitiedepartementet - Slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85)
- Betänkande slopad straffrabatt för unga myndiga (SOU 2018:85)
- G-Tjänsteskrivelse ASN 190328 Remiss från Justitiedepartementet Slopad straffrabatt för unga myndiga SOU 2018:85
- Yttrande remiss från Justitiedepartementet Slopad straffrabatt för unga myndiga SOU 2018:85

Beslutsplanering

ASN presidieberedning 2019-03-06

Arbetsmarknads- och socialnämndens arbetsutskott 2019-03-14

Arbetsmarknads- och socialnämnden 2019-03-28

Beslutet skickas till

Kommunstyrelsen

Ärendet

Utredningens uppdrag:

Att överväga och föreslå ändringar avseende den straffrättsliga särbehandlingen av lagöverträdare i åldersgruppen 18-20 år. Syftet är att påföljdsbestämningen för denna åldersgrupp ska motsvara den som gäller för andra myndiga lagöverträdare.

Uppdrag avseende straffmätning:

- överväga och föreslå utformning av en ordning som innebär att lagöverträdare i åldersgruppen 18-20 år ska behandlas som andra myndiga lagöverträdare
- analysera konsekvenserna av en sådan ordning för lagöverträdare i åldersgruppen 15-17 år, överväga olika modeller för straffmätning för denna grupp samt bedöma behovet av följdändringar.

Uppdrag avseende påföljdsval:

- Överväga och föreslå utformning av en ordning som innebär att lagöverträdare i åldersgruppen 18-20 år behandlas som andra myndiga lagöverträdare vid påföljdsvalet.

Ungdomspåföljder, hjärnforskning och ungdomsbrottslighet

Den psykologiska forskningen på området visar att människor uppnår social och emotionell mognad först i 19-21-årsåldern, och att förmågan till självkontroll är fullt utvecklad mellan 23 och 25 års ålder. Neurologisk forskning talar för att hjärnan är fullt utvecklad i 25-årsåldern, vilket ger stöd åt den psykologiska forskningen. Tillgänglig statistik pekar på att ungdomsbrottslighetens minskar. Mot bakgrund av ovanstående bedöms det inte finnas empiriskt eller erfarenhetsbaserat stöd för att skärpa påföljderna för unga lagöverträdare.

Sammanfattning av utgångspunkter:

- Påföljdens stränghet ska stå i proportion till brottets allvar.
- Den allmänna repressionsnivån ska inte vara högre än nödvändigt, utifrån principerna om *humanitet* och *framåtblickande proportionalitet*.
- *Konformitetsprincipen*: Bara den som vid gärningstillfället kunde rätta sig efter strafflagen – och begick gärningen med uppsåt eller av oaktsamhet – får dömas till ansvar.
- *Skuldprincipen*: Graden av skuld påverkar graden av klandervärdhet, vilken ska återspeglas i straffvärdet.
- Ökat bruk av fängelsestraff kan vara kontraproduktivt genom att det motverkar *återanpassning i samhället* genom ökad risk för att lagöverträdare fostras in i en kriminell livsstil och för återfall.
- Förslagen i utredningen måste ses i ljuset av *behovet av brottsförebyggande åtgärder* inom en rad olika områden, exempelvis inom utbildningsväsendet, social- och hälsovård eller mer konkreta åtgärder som stöldskydd av egendom. De brottsutredande myndigheternas verksamhet måste vara effektiv.
- *Särbehandlingen av unga lagöverträdare* kan övergripande förklaras med att unga personer generellt har en outvecklad ansvarsförmåga och är mer psykologiskt känsliga för bestraffning än vuxna. Lägre grad av utveckling och omdömesförmåga innebär lägre grad av skuld varför detta även fortsättningsvis behöver kunna beaktas på individnivå.

- *Barnkonventionen* måste beaktas. Den ställer krav på beaktande av barnets bästa och att det ska finnas lagar särskilt anpassade för personer under 18 år.
- Det finns intresse av att *undvika tröskeeffekter* i påföljdssystemet. Samtidigt skulle alla former av utjämning av skillnader mellan åldersgrupperna i påföljdssystemet innebära att enskilda barn i åldern 15-17 år skulle få strängare straff, utan att det skulle kunna förväntas leda till minskad brottslighet eller främja återanpassning.

Ändrade bestämmelser om straffmätning

När det gäller lagöverträdare i åldern 18-20 år föreslår utredningen att den så kallade ungdomsreduktionen för lagöverträdare under 21 år framöver ska gälla för den som har begått brott *innan* han eller hon fyllt 18 år. Bestämmelsen om att straffskalan i vissa fall kan utvidgas uppåt på grund av återfall i brott, föreslås följaktligen ändras så att återfall i förhållande till brott som begåtts från och med 18 års ålder kan beaktas.

I fråga om lagöverträdare i åldern 15-17 år diskuteras fyra alternativ:

1. Nuvarande reglering ska fortsätta gälla och tillämpas på samma sätt som idag. Det innebär att det tillkommer en tröskeeffekt vid 18 års ålder i och med att ungdomsreduktionen för 18-åriga lagöverträdare ska upphöra.
2. Den nuvarande ungdomsreduktionen ska fortsätta gälla för 15-åriga lagöverträdare, men reduktionen ska avta i snabbare takt än idag för att gå mot noll vid 18 års ålder. På så vis skulle en tröskeeffekt undvikas. Samtidigt kräver modellen strängare påföljder utan att det finns några andra skäl än att motverka tröskeeffekten.
3. 15-17-åringarna tar över den plats i rättsystemet som 18-20-åriga lagöverträdare har idag. Detta skulle också eliminera tröskeeffekten. Samtidigt skulle tröskeln öka vid 15 års ålder, och kräva strängare påföljder utan andra skäl att motverka tröskeeffekter.
4. En viss tröskeeffekt tillåts vid 18 års ålder. Det medför att den så kallade reduktionen för 15-17-åringar inte behöver avta lika hastigt som med alternativ 2.

Utredningens bedömning avseende straffmätning:

Alternativ 1 förespråkas. Det bedöms inte finnas andra skäl för att göra repressionshöjningar än att undvika en tröskeeffekt vid 18 års ålder, och intresset av det är inte så starkt att det motiverar förändringar. Utredningen föreslår att 29 kap 7§ brottsbalken kompletteras med en bestämmelse som indikerar att paragrafen ifråga om 15-17-åringar ska fortsätta att tillämpas på samma sätt som idag, dvs denna grupp som utgångspunkt inte ska kunna dömas till strängare påföljd än motsvarande hälften av straffvärdet.

Om någon annan modell ska väljas förespråkas alternativ 4.

Valet av påföljd

Den grundläggande bestämmelsen om påföljdsval för unga lagöverträdare i 30 kap 5 § brottsbalken anger att det krävs synnerliga skäl respektive särskilda skäl för att döma 15-17-åriga respektive 18-20-åriga lagöverträdare till fängelse.

Utredningen föreslår att paragrafen ändras så att bestämmelsen om att det krävs särskilda skäl att döma lagöverträdare i åldern 18-20 år till fängelse tas bort. Den del i bestämmelsen som rör val av påföljd av lagöverträdare i åldern 15-17 år bör inte ändras. Det huvudsakliga skälet skulle vara att motverka en tröskeeffekt, vilket inte är ett tillräckligt starkt vägande skäl.

Om något av alternativen 2-4 skulle väljas kan ett sätt att motverka en alltför kort väg till

fängelse och andra vuxenpåföljder vara att samtidigt utvidga tillämpningsområdena för de särskilda ungdomspåföljderna, till exempel genom att höja antalet timmar ungdomstjänst.

Eftersom en del av uppdraget är att avskaffa all form av straffprocessuell särbehandling av lagöverträdare i åldern 18-20 år föreslås bestämmelserna i lagen (1964:167) om unga lagöverträdare ändras så att de inte längre omfattar 18-20-åriga lagöverträdare.

Konsekvenser av utredningens förslag

När det gäller ekonomiska konsekvenser berör övervägandena och förslagen i första hand Kriminalvården inklusive frivården, Statens institutionsstyrelse och kommunerna, samt det allmännas intäkter av dagsböter.

Genomförandet av förslag vad gäller lagöverträdare i åldern 18-20 år bedöms leda till ökade kostnader för staten med omkring 1.1 miljarder kronor. Den i första hand förespråkade modellen (alternativ 1) beträffande unga lagöverträdare 15-17 år är kostnadsneutral. Skulle någon av de andra alternativen väljas skulle de leda till ytterligare kostnader för staten med omkring 0,2 miljarder kronor respektive 0,8 miljarder. Finansiering av förslagen bör ske inom ramen för de resurser som kan förväntas behöva tillföras rättsväsendet på sikt.

De föreslagna ändringarna i lag kan träda i kraft den 1 juli 2020 och det krävs inte några särskilda övergångsbestämmelser.

Förvaltningens bedömning:

De föreslagna ändringarna i brottsbalken respektive lagen om unga lagöverträdare avseende personer i åldern 18-20 år är relevanta utifrån utredningens uppdrag att överväga hur särbehandling av denna grupp ska avskaffas.

Alternativ 1 - att inte genomföra några ändringar avseende straffmätning eller påföljdsval när det gäller gruppen 15-17-åriga lagöverträdare – är den lämpligaste av de fyra modeller som övervägts. För att kunna hjälpa unga lagöverträdare att bryta med en kriminell livsstil är det viktigt att de får adekvata påföljder som utgör grund för stödjande, motiverande och beteendeförändrande insatser. Fokus ska vara att motverka riskfaktorer för att återfalla i brott, i enlighet med det vetenskapliga stödet för att alltför repressiva åtgärder i vissa åldrar ökar risken. Av utredningen framkommer inga skäl för att genomföra förändringar i nuvarande system. Arbetsmarknads- och socialförvaltningen instämmer i att skärpningar i fråga om straffmätning och påföljdsval för 15-17-åringar kan medföra ökade svårigheter för domstolar att göra övervägande och tillämpa dessa, till skillnad från dagens mer generella utformning för gruppen som helhet. Det är viktigt att avvakta de nya ungdomspåföljderna, och följa upp hur dessa tillämpas och kan komplettera befintliga påföljder, samt vilka effekter de får för de unga lagöverträdarna i åldern 15-17 år.

Bestämmelser kring straffmätning och påföljder för unga lagöverträdare behöver kompletteras med ett tydligt fokus på förebyggande åtgärder för att motverka riskfaktorer för kriminalitet hos ungdomar, inte bara för gruppen 15-17-åringar utan även i förhållande till yngre tonåringar.

Ansvariga

Petra West Stenkvisst Enhetschef

Katarina Lindeberg Avdelningschef

Britt-Marie Pettersson Förvaltningschef